

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КОМАРИНСЬКА Юлія Борисівна

УДК 343.98:343.611

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ НАВМИСНИХ ВБИВСТВ, ЗАМАСКОВАНИХ
ПІД НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК АБО САМОГУБСТВО НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ
ТРАНСПОРТІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор
Весельський Віктор Казимирович
Київський національний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри криміналістики

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Котюк Іван Ілліч
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
завідувача кафедри криміналістики

кандидат юридичних наук
Марчук Ростислав Петрович
Національна академія державного управління при Президентові України, доцент
кафедри управління суспільним розвитком

Захист відбудеться «17» вересня 2010р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.05 у Київському національному університеті внутрішніх
справ за адресою: ДП–680, м. Київ, Солом'янська площа, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного
університеті внутрішніх справ за адресою: (ДП–680, м. Київ, Солом'янська
площа, 1).

Автореферат розісланий «05» серпня 2010р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Д. Удалова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Найбільш тяжким злочином проти особи є вбивство – право людини на життя є найвищою цінністю. Тому ще з давніх часів вбивство вважалося самим тяжким злочином, за яке була передбачена вища кара. Специфікою будь-якого вбивства є їх різноманітні способи вчинення та приховування.

На жаль, сучасний стан криміногенної обстановки у нашій країні характеризується зростанням тяжких злочинів, що вирізняються старанністю підготовки, новими способами вчинення та приховування, зухвалістю та жорстокістю. Жертвами вбивства можуть стати будь-які особи: злочинці, звичайні громадяни, які могли стати випадковими свідками злочину, учасники конфліктних ситуацій, відпочивальники тощо. Причини, що спонукають людину до вчинення вбивства зовсім не нові – бажання легкої наживи, помста, бажання “прославитися”, байдужість до людських та духовних цінностей, втрата моральності у суспільстві, озлобленість, низький духовний і матеріальний розвиток суспільства, відчутна різниця між бідними та багатими верствами населення, заздрість та багато інших.

Питання розробки нових методик розслідування вбивств, особливо вчинених навмисно в сучасних умовах стоїть досить гостро. Значний внесок у дослідження на дисертаційному рівні теоретичних проблем, вдосконалення методик розслідування вбивств, у тому числі і тих, що маскуються під нещасний випадок або самогубство, внесли вчені-криміналісти України та інших держав. Зокрема, ця тема вивчалася в дослідженнях Т.В. Авер'янової, Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.І. Боярова, І.В. Борисенка, О.М. Васильєва, В.К. Весельського, Л.Г. Видонова, В.К. Гавла, В.Г. Гончаренка, А.В. Дулова, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, В.П. Колмакова, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмичова, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашевича, Г.А. Матусовського, М.В. Салтевського, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітька, М.П. Яблокова та багатьох інших. Але поряд з цим недостатньо уваги було приділено особливостям розслідування вбивств, вчинених на залізничному транспорті. Свої дисертаційні дослідження з даної теми присвятили А. П. Єгоров (1960), Степанов О.О. (Москва –1986 рік), Циганенко М.І. (Київ – 1987 рік), Сидоров А.С. (Єкатеринбург – 2003 рік). Слід підкреслити, що з часів становлення незалежної України питання розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті на дисертаційному рівні не розглядалося.

Актуальність обраної теми дослідження визначається наявністю суттєвих особливостей, притаманних розслідуванню даного виду навмисних вбивств, яким під час проведення окремих слідчих дій працівниками слідчих органів не приділяється належна увага.

За кількістю залізниць Україна займає одне з перших місць серед країн колишнього СРСР. У світовому ж порівнянні четверте місце після США, Росії і Канади.

Вбивства на залізничному транспорті складають невеликий відсоток від усіх злочинів на об'єктах залізничного транспорту. Так, за офіційною статистикою МВС України по УМВСЗТ України за 2009 рік зареєстровано 7 випадків умисних вбивств, у 2008 році – 11 випадків, відповідно у 2007 році – 10 випадків, у 2006 році – 23 випадки, у 2005 році – 11 випадків. Однак, слід враховувати і статистику травматизму на об'єктах залізничного транспорту, так як недостатньо професійне та некваліфіковане розслідування таких випадків може спричинити невірну оцінку ситуації, що сталася. Хоча офіційні видання українських залізниць і стверджують, що статистика лише не виробничого травматизму зменшується, її дані просто вражають. Щороку на залізницях гине близько 150 осіб, загалом у період з 2005 до 2009 року зареєстровано 7896 смертельних травмувань. Така статистика не виробничого травматизму, на наш погляд, вимагає від працівників слідчих підрозділів ОВС більш ретельної перевірки випадків травмувань із смертельними наслідками з метою розмежування випадків травмувань, самогубств, нещасних випадків від навмисних убивств, які злочинці намагаються приховати.

Значною проблемою при розслідуванні кримінальних справ по факту навмисного вбивства на залізничному транспорті є його приховування. Причому приховування вбивств, вчинених не лише на об'єктах залізничного транспорту але й у місцевості, що розташована поблизу таких об'єктів. Для криміналістики діяльність із приховування злочину – це об'єкт пізнання, що розглядається з точки зору закономірностей виникнення, збору, вивчення, оцінки та використання доказів, виявлення яких необхідне для судового дослідження та попередження злочинів.

У зв'язку із зазначеним, актуальність даної теми дослідження викликана відсутністю методичних рекомендацій практичним працівникам із розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на виконання Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1767, наказу МВС України від 05.07.2004 № 755 “Про затвердження пріоритетних напрямків наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004–2009 роки”, а також щорічних планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ. Тема зареєстрована Координаційним бюро Академії правових наук України (реєстраційний № 672, 2007рік)

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є

розроблення основ методики розслідування вбивств, що замасковані під такі, причиною яких є взаємодія, вплив будь-якої одиниці залізничного транспорту на людину, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- побудувати типову криміналістичну характеристику;
- визначити місця та способи вчинення зазначених злочинів, способи приховування, що застосовують злочинці з метою маскуванню своїх дій;
- визначити особливості слідової картини;
- надати характеристику особи злочинця;
- узагальнити теорію та практику організації й тактики проведення першочергових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів з розкриття даного виду злочинів;
- удосконалити тактичні особливості взаємодії слідчого з оперативними працівниками МВС та працівниками інших відомств, що не відносяться до структури МВС України;
- визначити коло необхідних спеціальних знань, що мають значення для розкриття та розслідування вбивств, визначити типові та нетипові види ушкоджень залізничним транспортом;
- встановити коло обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні зазначених вбивств;
- типізувати слідчі ситуації початкового етапу розслідування;
- сформулювати наукові рекомендації та пропозиції щодо удосконалення основних положень методики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті.

Предметом дослідження є методика розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ і загальнонаукові та спеціальні методи, що базуються на ньому.

Так, застосовувався порівняльно-правовий метод під час аналізу думок науковців та практиків щодо досліджуваної проблематики, норм матеріального і процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (підрозділ 1.1). При дослідженні способів вчинення та приховування даної категорії злочинів та особливостей слідової картини застосовувалися формально-логічний метод та методи системно-структурного й статистичного аналізу. Під час дослідження особи злочинця та інших елементів криміналістичної характеристики застосовувалися методи порівняння, типологічний, кількісного і якісного аналізу (підрозділи 1.1., 1.2, 1.3, 1.4). Метод аналізу та синтезу – при розробці структури криміналістичної характеристики, визначення кола обставин, що підлягають

доказуванню під час розслідування, формулювання висновків з проблемних питань, які висвітлюються в дисертації (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3). При формулюванні висновків з позиції законів формальної логіки застосовувався логіко-юридичний метод, методи індукції та дедукції при формулюванні понять та категоріального апарату дослідження, конструювання вихідних посилок, виділення типових слідчих ситуацій та завдань розслідування (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3), аналогії – встановлення подібностей в ознаках та властивостях технологій злочинної діяльності та в її механізмі, а також у методах і прийомах розслідування (3.1, 3.2, 3.3). Для аналізу й узагальнення емпіричної бази (кримінальних справ та результатів анкетування) використовувався статистичний метод (розділи 1,2,3).

Правовою базою дослідження є Конституція України, кримінально-процесуальне та кримінальне законодавство України, нормативно-правові акти, що регламентують організацію і діяльність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, а також підприємств та установ Міністерства транспорту та зв'язку України.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичної звітності правоохоронних органів України за період з 2005 до 2009 року та вивчення й узагальнення матеріалів судової й слідчої практики. З цією метою проводилося вивчення 41 кримінальних справ, що складає 72% від загальної кількості розслідування зазначеної категорії справ за ці роки з оголошенням вироку. Були вивчені 292 справи (86 % загальної кількості), за якими винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, де формально вбачалися ознаки статті 115 КК України. Вивчення проводилось у слідчих підрозділах та архівах судів різних регіонів України (Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Херсонська обл.). А також дані, отримані при анкетуванні 186 працівників органів досудового слідства УМВСЗТ України та 202 працівників слідчих підрозділів територіальних УМВС України, які представляють усі регіони держави.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є однією з перших спроб в Україні комплексного узагальнення на монографічному рівні проблем методики розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті. У дисертації обґрунтовується ряд нових теоретичних положень і висновків, які розширюють наукове уявлення про методику розслідування даної категорії злочинів. До таких *найважливіших положень* відносяться:

вперше:

- побудована типова криміналістична характеристика навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті;
- визначені місця та способи вчинення зазначених злочинів, способи приховування;

- виокремлено особливості слідової картини;
- надано характеристику особи злочинця;

удосконалено:

- теорію та практику організації та тактики проведення першочергових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів з розкриття даного виду злочинів;
- тактичні особливості взаємодії слідчого з оперативними працівниками МВС України та працівниками інших відомств, що не відносяться до структури МВС України;
- коло необхідних спеціальних знань, що мають суттєве значення для розкриття та розслідування зазначеної категорії убивств, визначені типові та нетипові види ушкоджень залізничним транспортом;

дістали подальшого розвитку:

- встановлено коло обставин, що підлягають встановленню;
- типізовано слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування зазначених навмисних вбивств;
- сформовано наукові рекомендації та пропозиції щодо удосконалення основних положень даної методики.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення та висновки, що містяться в дисертаційному дослідженні використовуються в практичній діяльності правоохоронних органів ГСУ МВС (акт впровадження від 4 березня 2010 року), лінійних відділів ЛУ на Південно-Західній залізниці УМВСЗТ (акт впровадження від 6 травня 2009 року) та УМВСЗТ України (акт впровадження від 6 травня 2009 року) як рекомендації щодо вдосконалення тактики огляду місця події і трупа, при припущенні маскування вбивства під нещасний випадок або самогубство, а також у з'ясуванні негативних обставин, які є підставою для виявлення факту приховування злочину.

У навчально-методичній роботі результати дослідження використовуються під час підготовки окремих розділів підручників і навчальних посібників з криміналістики, а також при читанні лекцій і проведенні практичних занять з криміналістики у навчальному Інституту права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету м. Запоріжжя (акт впровадження від 21 вересня 2009 року), Київського національного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 22 лютого 2010 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені в доповідях і повідомленнях та позитивно сприйняті на 8 міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях.

Публікації. Основні положення і висновки дисертації оприлюднені у 13 наукових публікаціях, у тому числі у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України та відображені у мультимедійному підручнику “Криміналістика” під редакцією П.Д. Біленчука.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що

включають дванадцять підрозділів, висновків, додатків на 24 сторінках, списку використаних джерел – 214 найменування. Повний обсяг дисертації становить 235 сторінки, з них загальний обсяг тексту 189 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, основні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 “Криміналістична характеристика навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті” складається з чотирьох підрозділів.

Дослідження криміналістичної характеристики навмисних вбивств на залізничному транспорті та її основних елементів дозволяють розробити основи методики розслідування вбивств, які замасковані під такі, причиною яких є взаємодія, вплив потягу, локомотива, будь-якої одиниці залізничного транспорту на людину.

У підрозділі 1.1. “Спосіб вчинення злочину” розглядаються найбільш характерні, враховуючи особливості залізничного транспорту, способи вчинення навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство.

Специфіку способів вчинення злочинів на об'єктах залізничного транспорту визначають особливості залізничного транспорту, таких як розгалуженість залізничних шляхів, безперервність їх функціонування, постійне переміщення в часі та просторі великої кількості людей та матеріальних цінностей, наявність джерел підвищеної небезпеки. Спосіб вчинення відіграє визначальну роль при формуванні інформації про вчинене та про особу, яка вчинила злочин.

Проаналізувавши кримінальні справи та результати анкетування можна зробити висновок, що більш розповсюдженими способами вчинення навмисних вбивств на залізничному транспорті є: підкладання трупу людини, яку убили поза межами залізниці, на рейки залізної дороги (37,3%); підкладання людини, яка знаходиться в безпорадному стані на рейки залізної дороги (39,6%); зштовхування людини з потягу, що рухається на швидкості, або зштовхування людини під потяг з перону (23,1%).

Підрозділ 1.2. “Спосіб приховування злочину”. Виявивши труп з тілесними ушкодженнями в залізничному рухомому складі, на залізничному полотні або поблизу нього частіше всього виникає сумнів у тому, що смерть викликана саме вбивством. Розповсюдженість зазначених вбивств пояснюється по-перше тим, що, рухаючись по рейкам, на яких знаходиться потерпілий або його труп, поїзд неминуче повинен на нього наїхати, якщо лише машиніст вчасно не зупинить потяг.

Отже, основними способами приховування навмисних вбивств на

залізничному транспорті є маскування вбивства під нещасний випадок (у тому числі професійний травматизм) або самогубство.

У підрозділі 1.3. “Особливості слідової картини при вчиненні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті” ми розглянули особливість слідової картина даної категорії злочинів, що полягає в тому, що вона представляється в перевернутому вигляді, що порушує природній хід подій. Тому перш за все слідчому необхідно звертати увагу не лише на наявність звичайних слідів на місці події, а також на відсутність слідів, що повинні бути залишені під час вчинення самогубства або при нещасному випадку.

Проаналізувавши думки криміналістів, які досліджували це питання, ми упорядкували та додали деякі, на наш погляд, важливі ознаки, які при огляді місця події дозволяють зробити висновок, що на місці виявлення трупа вчинено вбивство.

Провели класифікацію ознак, які свідчать про скидання трупа з поїзда та при підкиданні живої людини або трупу під потяг, що рухається.

Якщо говорити про носії ідеальних слідів, як найважливіших джерел інформації, ми виділили 5 категорій осіб: свідки з числа співробітників міліції, які несуть службу на залізничному транспорті; працівники залізничного транспорту; пасажери, які знаходяться на вокзалі, об'єктах залізничного транспорту; місцеві мешканці та працівники організацій, що розташовані на шляху відходу злочинця; особи з числа родичів, знайомих злочинця.

Підрозділ 1.4. “Особа злочинця”. Дисертант провівши анкетування практичних працівників слідчих підрозділів УМВС та слідчих працівників підрозділів ЛУ УМВСЗТ України та узагальнивши результати досліджень інших науковців, дисертант зробив висновки, що серед соціально-демографічних ознак, що характеризують осіб, що вчинили злочин на залізничному транспорті, важливе місце займає вік злочинців, статева ознака, рівень їх освіченості, соціальне положення, образ життя злочинців.

Дисертант у загальному вигляді сформував наступний типологічний портрет особи, яка вчинила навмисне вбивство, приховане нещасним випадком або самогубством на залізничному транспорті. В переважній більшості це чоловіки (93,3%) у віці 18 – 45 років, які вчинили злочини в стані алкогольного сп'яніння. Вбивства частіше за все вчинюються працівниками залізничного транспорту – 37,7%, мешканцями населених пунктів, що розташовані поблизу залізничних доріг – 38,6%, а також особами, які користуються послугами залізничного транспорту або пов'язаними з ними виробничою необхідністю – 23,7%.

Розділ 2 “Початковий етап розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті”. Складається з трьох підрозділів, в яких досліджуються особливості дій слідчого на початковому етапі розслідування зазначеної категорії злочинів.

У підрозділі 2.1. “Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті” дисертантом визначено коло обставин, що необхідно встановити з метою визначення картини події, зібрати доказову базу, яка б спростовувала видимість нещасного випадку або самогубства, а підтверджувала б вбивство.

Стосовно теми нашого дисертаційного дослідження слід зазначити, що у справах про вбивства, встановлення факту приховування трупу забезпечується при наявності інформації, що вказує на мотиви приховування, місце, час, спосіб приховування, можливих учасників приховування.

Зазвичай підставами до порушення кримінальної справи є повідомлення, що надходять до органів внутрішніх справ, про виявлення трупу або його частин, однак ці повідомлення не є підставами для порушення кримінальної справи до тих пір, доки суб'єкти розслідування не перевірять їх за участю спеціаліста в галузі судової медицини. Основним завданням такої перевірки є встановлення події злочину. Якщо на залізничній колії виявлено частини розчленованого тіла, то перш за все необхідно встановити, чи сумісна із життям така травма.

Підрозділ 2.2. “Типові слідчі ситуації при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті”, присвячений особливостям висування слідчих версій під час розслідування зазначеної категорії вбивств. Основною специфікою даного процесу є те, що необхідно враховувати прихований характер злочину, виявити ті ознаки, що суперечать природному ходу події, так як картина події повстає перед слідчим в перевернутому вигляді.

Провівши аналіз криміналістичної літератури, використовуючи результати анкетування, та враховуючи практику, ми зробили висновок, що найбільш типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування даної категорії злочинів, є: місце події є місцем вчинення злочину. При такій слідчій ситуації злочинець намагається видати подію за нещасний випадок, самогубство або ж виробничий травматизм. Тобто, людина знаходилася поряд із залізничною колією та випадково (або ж навмисно) потрапила під потяг, що проходив повз; місце події не є місцем вчинення злочину. При такій слідчій ситуації злочинець намагається видати подію за таку, коли людина випадково (або ж навмисно) вистрибнула з потягу, що рухався. Враховуючи прихований характер злочину та протидію розслідування, можливо розглядати такі ситуації: особа потерпілого невідома; особа потерпілого відома; спосіб приховування та прихований факт встановлено (існує доказова інформація або інші відомості про них); спосіб приховування не встановлений; спосіб приховування встановлений, однак відсутня доказова інформація про приховування цим способом факту злочину.

У підрозділі 2.3. “Планування та версіювання розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті” розкривається процес планування та версіювання.

Особливістю даних процесів під час розслідування зазначених вбивств є те, що виявивши ознаки злочину, протиріччя, що виникають на місці події та вказують на приховування злочину слідчий повинен спланувати так процес розслідування, щоб подолати протидію розслідування, планувати проведення слідчих дій так, щоб виявляти неправдиві показання, неправдиві докази тощо.

Враховуючи специфіку залізниці проведення повторних та додаткових слідчих дій не завжди виявляється можливим, тому слідчий повинен спланувати розслідування даних злочинів, так щоб уникнути ці обставини.

Дисертант у даному підрозділі провів розподіл версій на типові та окремі.

Розділ 3 “Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті”. В даному розділі дисертант вказує на важливість правильності та продуманості дій слідчого, тактичних операцій та комбінацій, правильності проведення слідчих дій, аналізу отриманих результатів, врахування всіх обставини справи.

Підрозділі 3.1. “Особливості огляду місця події”. Дисертант зазначає, що така слідча дія має свої особливості, враховуючи специфіку залізничного транспорту, а саме брак часу, швидкість зміни навколишньої обстановки, неспівпадіння місця вчинення злочину та місця виявлення трупу людини, зміни, які відбуваються на місці події до прибуття слідчо-оперативної групи, особливість залізничних травм, огляд поїзда, яким було травмовано потерпілого тощо.

Провівши аналіз криміналістичної літератури та практики, дисертант зазначив, що непоодинокі випадки, коли з’являється два місця події (31,4%): місце виявлення трупу та місце вбивства. Також дисертант зазначає, що, як правило, місце події не співпадає із місцем вчинення злочину (68,3%).

Дисертант надає класифікацію залізничної травми на типову та нетипову залізничну травму. Такими знаннями повинен володіти слідчий, з метою відрізнити убивства від спроби видати останне за нещасний випадок або самогубство.

Підрозділ 3.2. “Допит очевидців, свідків, підозрюваних та обвинувачених”. Основними свідками є особи, які повідомили про виявлення пораненої або вбитої людини на залізничній колії, в полосі відводу, у вагонах товарних та пасажирських поїздів, у приміщеннях, що належать до об’єктів залізниці.

Дисертант звертає увагу на складності, що виникають перед слідчим під час встановлення очевидців чи свідків. Інформація про виявлення трупу на залізниці не одразу надходить до чергової частини УМВСЗТ, та можливі очевидці чи свідки могли за цей час покинути місце події. Тому допит працівників локомотивної бригади, які іноді стають єдиними свідками, має важливе значення для встановлення істинної картини злочину.

Так, як білети на залізничний транспорт в Україні неіменні, то ускладнюється процес встановлення можливих свідків та їх допиту, які могли

проїхати повз на іншому потязі, або знаходитись у одному вагоні із потерпілим, або бачити його в інших місцях потягу, при умові, що потерпілий користувався даним видом транспорту.

У підрозділі 3.3. “Взаємодія слідчого з оперативними працівниками при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті” автор зазначає важливість організації взаємодії органів слідства з оперативними працівниками, не лише з числа працівників органів внутрішніх справ на залізничному транспорті, але й з працівниками територіальних підрозділів. Залізнична дорога має велику територію та розгалуженість, тому нерідко виникає потреба в допомозі розслідуванню не одного територіального підрозділу. Враховуючи дану обставину на практиці, нерідко зустрічаються випадки, коли при огляді місця події буває складно чітко визначити територіальну підслідність. Тому, вдалою є така організація розслідування, коли на місце події виїжджає слідчо-оперативна група, в складі якої знаходяться працівники територіальних і транспортних органів ОВС. Так, організацію взаємодії між транспортними та територіальними ОВС визнали задовільною 59,8% працівників слідчих підрозділів, серед яких проводилось анкетування.

Автор розглядає не лише питання взаємодії з працівниками ОВС, але й з працівниками залізничного транспорту, які в свою чергу можуть не лише виступати свідками, але й надати консультативну допомогу відносно роботи окремих вузлів залізниці, будови залізничного транспорту тощо. За даними проведеного анкетування під час проведення розслідування зазначених вбивств потреба у взаємодії із підприємствами та установами Міністерства транспорту та зв'язку України виникає у 72,3 %.

Підрозділ 3.4. “Використання спеціальних знань при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті”. Проведення різних видів експертиз надають відповідь на основне запитання: “Що сталося? Убивство, самогубство або нещасний випадок”. За допомогою криміналістичних експертиз встановлюється особа не лише злочинця, але й потерпілого, та вирішується багато інших питань.

Основним видом експертизи, яка допомагає встановити обставини смерті на залізничному транспорті є судово-медична експертиза. Так, проаналізувавши криміналістичну та медичну літературу, автор надає визначення залізничної травми, класифікує випадки, при яких такі травми виникають, описує найбільш характерні ушкодження, що залишаються на тілі потерпілого при дії рельсового транспорту.

Встановити, де було вчинене вбивство на залізниці, або в іншому місці допомагає проведення судово-хімічної експертизи, так як залізнична колія покрита шаром специфічних мастильних речовин, залишки якого можуть залишитися на тілі потерпілого або його одязі.

Автор зазначає, що важливим під час розслідуванні вбивств, замаскованих

під нещасний випадок або самогубство, є й той факт, що слідчому необхідно використовувати спеціальні знання не лише в галузі судових експертиз, але й спеціальні знання, якими володіє людина, яка досконало знає будову залізничного транспорту, основних вузлів, його функціонування, можливості та особливості, технічні характеристики вантажних та пасажирських вагонів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні комплексно, концептуально-цілісно розглянуто проблеми організаційного, методичного й правового характеру, пов'язані із методикою розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті.

Проведене дослідження дає можливість зробити ряд висновків та сформувані низку пропозицій для теорії й практики, дозволяє зробити певний внесок у практичну діяльність щодо розслідування названої категорії вбивств:

I. Основними елементами криміналістичної характеристики для даної категорії убивств є: спосіб вчинення; спосіб приховування; слідова картина; особа злочинця.

II. Більш розповсюдженими способами вчинення навмисних вбивств на залізничному транспорті є: підкладання трупу людини, яку вбили поза межами залізниці, на рейки залізної дороги; підкладання людини, яка знаходиться в безпорадному стані на рейки залізної дороги; зштовхування людини з потягу, що рухається на швидкості, або зштовхування людини під потяг з перону. Основними способами приховування навмисних вбивств на залізничному транспорті є маскуваність вбивства під нещасний випадок (в тому числі професійний травматизм) або самогубство.

III. Виокремлено особливості слідової картини, а саме: проведена класифікація ознак, які свідчать про скидання трупа з поїзда та при підкиданні живої людини або трупу під потяг, що рухається. Виділили групи носіїв ідеальних слідів: свідки з числа співробітників міліції, які несуть службу на залізничному транспорті; працівники залізничного транспорту; пасажирів, які знаходяться на вокзалі, об'єктах залізничного транспорту; місцеві мешканці та працівники організацій, що розташовані на шляху відходу злочинця; особи з числа родичів, знайомих злочинця.

IV. Надано характеристику особи злочинця: в переважній більшості це чоловіки (93,3%) у віці 18 – 45 років, які вчинили злочини в стані алкогольного сп'яніння. Вбивства частіше за все вчинюються працівниками залізничного транспорту – 37,7%, мешканцями населених пунктів, що розташовані поблизу залізничних доріг – 38,6%, а також особами, які користуються послугами залізничного транспорту або пов'язаними з ними виробничою необхідністю – 23,7%;

V. Першочергові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи з розкриття даного виду злочинів необхідно проводити, враховуючи специфіку залізничного транспорту, а саме брак часу, швидкість зміни навколишньої обстановки,

неспівпадіння місця вчинення злочину та місця виявлення трупу людини, зміни, які відбуваються на місці події до прибуття слідчо-оперативної групи, особливості залізничних травм, огляд поїзда, яким було травмованого потерпілого тощо.

VI. Удосконалено тактичні особливості організації взаємодії органів слідства з оперативними працівниками, не лише з числа працівників органів внутрішніх справ на залізничному транспорті, але й з працівниками територіальних підрозділів.

Поряд із питанням організації взаємодії з працівниками оперативних підрозділів слід розглядати питання взаємодії з працівниками залізничного транспорту, які в свою чергу можуть не лише виступати свідками, але й надати консультативну допомогу відносно роботи окремих вузлів залізниці, будови залізничного транспорту тощо.

VII. Удосконалено питання використання спеціальних знань, що мають суттєве значення для розкриття та розслідування зазначеної категорії убивств, визначені типові та нетипові види ушкоджень залізничним транспортом. Проведено класифікацію випадків, при яких виникає залізнична травма, визначено найбільш характерні ушкодження, що залишаються на тілі потерпілого, при дії рельсового транспорту. Більш типовими є криміналістична експертиза, судово-медична експертиза, судово-хімічна експертиза, судова інженерно-транспортна, судово-біологічна, судова експертиза з техніки безпеки праці. Слідчому необхідно використовувати спеціальні знання не лише в галузі судових експертиз, але й спеціальні знання, якими володіє людина, яка досконало знає будову залізничного транспорту, основних вузлів, його функціонування, можливості та особливості, технічні характеристики вантажних та пасажирських вагонів.

VIII. Визначено обставини, що підлягають встановленню, а саме: у справах про вбивства встановлення факту приховування трупу забезпечується при наявності інформації, що вказує на мотиви приховування, місце, час, спосіб приховування, можливих учасників приховування; якщо на залізничній колії виявлено частини розчленованого тіла, то перш за все необхідно встановити, чи сумісна із життям така травма.

IX. Найбільш типові слідчі ситуації: 1) місце події є місцем вчинення злочину; 2) місце події не є місцем вчинення злочину. Враховуючи прихований характер злочину та протидію розслідування, можливо розглядати такі ситуації: особа потерпілого невідома; особа потерпілого відома; спосіб приховування та прихований факт встановлено (існує доказова інформація або інші відомості про них); спосіб приховування не встановлений; спосіб приховування встановлений, однак відсутня доказова інформація про приховування цим способом факту злочину.

Типовими версіями при розслідуванні зазначеної категорії убивств є наступні: чи мало місце вбивство; чи мало місце самовбивство; чи мав місце нещасний випадок; чи мав місце випадок виробничого травматизму.

Разом з цим, слід виділити й окремі типові версії про місце вчинення злочину, про подію злочину, про способи вбивств, вчинених на залізничному транспорті:

1. Стався нещасний випадок або самогубство: потерпілий знаходився на залізничному полотні і загинув в результаті нещасного випадку – наїзду поїзда або покінчив життя самогубством, кинувшись під потяг; потерпілий знаходився в потязі і впав з нього з необережності або вистрибнув з метою самогубства.

2. Сталося вбивство: потерпілий був убитий на залізничному полотні в тому місці, де виявлений труп; потерпілий був убитий за межами залізничного полотна; труп його був покладений на залізничну колію з метою інсценування самогубства або нещасного випадку – наїзду потягу; потерпілий знаходився в потязі і був скинутий з нього злочинцем на залізничне полотно.

Х. Дістали подальшого розвитку наукові рекомендації та пропозиції щодо удосконалення основних положень даної методики, а саме проведення першочергових слідчих дій, особливостей проведення окремих слідчих дій: проведення допиту очевидців, свідків, підозрюваних та обвинувачених; організації взаємодії слідчого з оперативними працівниками; використання спеціальних знань при розслідуванні навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті.

Таким чином, дисертаційне дослідження було спрямоване на розробку наукових положень та криміналістичних засад методики розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті. Пропозиції, викладені в дослідженні, можуть бути використані для поліпшення практики застосування даної слідчої дії в діяльності органів внутрішніх справ. Основні положення дисертаційного дослідження можуть бути використані під час навчального процесу з юридичних дисциплін, зокрема таких, як кримінальний процес та криміналістика.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Комаринська Ю. Б. Деякі особливості способів приховування навмисних вбивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Іменем закону. Науковий Вісник. – 2008. – №3(7) – С. 27–35.

2. Комаринська Ю. Б. Співвідношення способів скоєння та приховування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Іменем закону. Науковий Вісник. – 2008 – №4(7) – С. 22–27.

3. Комаринська Ю. Б. Алгоритм отримання криміналістично значимої інформації за допомогою спеціальних знань / Юлія Комаринська // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 20'2009. – С. 299–306.

4. Комаринська Ю. Б. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинюють вбивства на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Науковий вісник

Київського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – 5/66 – С.158–164.

5. Комаринська Ю. Б. Типові та окремі версії при плануванні розслідування убивства на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Право і суспільство. – 2009. – № 1 – С.119–123.

6. Комаринська Ю. Б. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство, на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства: наук.-практ. конф., 7 гр. 2007 р.: тези доп. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ. – 2008. – С. 73–75.

7. Комаринська Ю. Б. Способи приховування вбивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Інформаційне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: всеукр. наук.-практ. конф., 30–31 травн. 2008р.: тези доп. – Луганськ: Луганський держ. ун-т внутріш. справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2008. – С. 62–69.

8. Комаринська Ю. Б. Значення огляду, як слідчої дії при розслідуванні навмисних вбивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: наук.-практ. конф., 3 квіт. 2009р.: тези доп. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ. – 2009. – С.607–610.

9. Комаринська Ю. Б. Взаємодія працівників органів внутрішніх справ на залізничному транспорті із працівниками залізничного транспорту під час розслідування убивств / Юлія Комаринська // Актуальні проблеми сучасної юридичної науки: теорія і практика: загально універ. підсумкової наук.-теорет. конф.: тези доп. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ. – 2009. – С.30–31.

10. Комаринська Ю. Б. Застосування криміналістичних технологій під час розслідуванні навмисних вбивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Криміналістика у протидії злочинності: наук.-практ. конф.: тези доп. – К.: Хай-Тек Прес. – 2009. – С.360–363.

11. Комаринська Ю. Б. Співвідношення понять “приховування” та “інсценування” в методиці розслідування навмисних убивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: міжвуз. наук.-практ. конф.: тези доп. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ. – 2009. – С.94–95.

12. Комаринська Ю. Б. Взаємодія України із зарубіжними країнами як запорука успішного розслідування убивств на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Міжнародне співробітництво ОВС у боротьбі з транснаціональною злочинністю: міжнарод. наук.-практ. конф., 24 берез. 2010 р.: тези доп. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ. – 2010. – С. 103–105.

13. Комаринська Ю. Б. Класифікація осіб, які скоюють вбивства на залізничному транспорті / Юлія Комаринська // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: III Всеукраїнська наук.-практ.

конф., 23 квіт. 2010 р.: матеріали : у 2 ч. – Запоріжжя: Юридичний ін-т ДДУВС. – 2010. – Ч.ІІ. – С. 59–61.

АНОТАЦІЯ

Комаринська Ю. Б. Методика розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2010.

Метою наукового дослідження є розробка основ методики розслідування вбивств, що замасковані під такі, причиною яких є вплив будь-якої одиниці залізничного транспорту на людину.

Особливу увагу в дисертації приділено криміналістичній характеристиці, провадженню першочергових слідчих дій, кваліфікаційне проведення яких сприяє усуненню негативних обставин, дозволяє виявити спосіб вчинення та приховування злочину, висувати слідчі версії, обирати тактику проведення слідчих дій.

Головною ідеєю роботи є дослідження і систематизація відомої науково-криміналістичної інформації, що стосується методики розслідування зазначених вбивств та формування на цій основі методичних рекомендацій для працівників слідчих підрозділів ОВС.

Ключові слова: методика розслідування, залізничний транспорт, навмисне убивство.

АННОТАЦИЯ

Комаринская Ю. Б. Методика расследования умышленных убийств, замаскированных под несчастный случай или самоубийство на железнодорожном транспорте. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук за специальности 12.00.09 – криминальный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2010.

Диссертационное исследование посвящено исследованию методики расследования умышленных убийств, замаскированных под несчастный случай или самоубийство на железнодорожном транспорте. Особенное внимание уделяется криминалистической характеристике данной категории убийств, проводится анализ ее основных элементов, таких как способ совершения, способ укрытия, особенности следовой картины та личность преступника. Такой подход обусловленный особенным механизмом их совершения в отличии от других видов убийств, которые не укрываются инсценировкой.

Особенное внимание в диссертационном исследовании уделено следовой картине при совершении умышленных убийств, замаскированных под несчастный

случай или самоубийство на железнодорожном транспорте. Зная такие особенности, работа следователя по установлению способу совершения и укрытия убийств упрощается.

В исследовании изучается специфика проведения первоначальных следственных действий, квалифицированное проведение которых способствует устранению негативных обстоятельств, что, в свою очередь, позволяет определить способ укрытия преступления, выдвигать следственные версии и выбирать тактику проведения отдельных следственных действий.

Главную идею работы является исследование и систематизация известной научно-криминалистической информации относительно методики расследования умышленных убийств, замаскированных под несчастный случай или самоубийство на железнодорожном транспорте и формирование на этой основе методических рекомендаций для работников следственных подразделений ОВД, которые принимают участие в проведении осмотра места происшествия и трупа, планируют и проводят расследование данной категории преступлений.

Ключевые слова: методика расследования, железнодорожный транспорт, умышленное убийство.

SUMMARY

Komarinska Y. B. Methods of investigation deliberate murders disguised as accident or suicide on the railway. – Manuscript.

Thesis for the degree of legal specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics, Judicial Expertise, Detective Activity – Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2010.

The aim of the research is to develop the basis of methods of investigation murders that are disguised under such reason of which is the impact of any unit of rail transport on man.

In the thesis the special attention is paid to criminalistic characteristics, the initial investigation actions, which contributes to the elimination of negative circumstances, allows to reveal the method of commission and concealment of crime, to put forward the investigative versions, choose the tactics of investigative actions.

The main idea of the work is research and systematization of the famous scientific criminalistic information relating to methods of investigation of the murders and the formation on this basis of methodical recommendations for workers of investigative forces of Internal Affairs Agencies.

Key words: methods of investigation, railway transport, intentional murder.